

MICHAELA ŽÁČKOVÁ ROSSI, THE MUSICIANS AT THE COURT OF RUDOLF II.
THE MUSICAL ENTOURAGE OF RUDOLF II (1576–1612) RECONSTRUCTED
FROM THE IMPERIAL ACCOUNTING LEDGERS

Prague 2017 (= *Clavis Monumentorum Musicorum Regni Bohemiae, Series S*
(Subsidia), VI) Koniasch Latin Press, ss. xlvii + 209. ISBN 978-80-87773-03-1

Nie sposób sobie dziś wyobrazić studiów nad kulturą muzyczną epok dawnych bez umiejętnej wykorzystania narzędzi i procedur badawczych typowych dla warsztatu naukowego historyka. Gromadzone z dużym nakładem pracy i systematycznie opracowywane wypisy ze źródeł słusznie uznaje się nie tyle za materiał przydatny do egzemplifikacji zagadnień *stricte* muzykologicznych, ile raczej za ich fundament niezbędny do formułowania hipotez i proponowania nowych modeli interpretacyjnych. Tak rozumianą muzykologię historyczną reprezentuje obecnie wiele ośrodków i sieci badawczych prowadzących we współpracy międzynarodowej studia nad fenomenami kluczowymi dla tradycji muzycznej naszego kontynentu i jego kulturowej tożsamości. Jedną z tego typu sieci gromadzi muzykologów zajmujących się kulturą muzyczną praskiego dworu cesarza Rudolfa II, a sprawozdania z wyników badań ogłasza na stronie *Musica Rudolphina* (<http://www.bibemus.org/musicarudolphina/>). Liderką tej grupy jest Michaela Žáčková Rossi, autorka kilkunastu artykułów naukowych poświęconych życiu i twórczości kompozytorów włoskich działających na ziemiach Korony Czeskiej w epoce Habsburgów¹ a także dysertacji

doktorskiej bezpośrednio związanej z tym projektem².

Dysertacja ta parę lat temu ukazała się w skróconej wersji drukiem i zasługuje na uwagę polskich muzykologów, w szczególności tych, których warsztat badawczy uwzględniła wspomnianą wyżej metodologię. Przedmiotem badań Žáčkovéj Rossi są muzycy zatrudnieni na dworze Rudolfa II Habsburga w latach jego panowania (1576–1612); podstawowe zaś źródło informacji na ich temat stanowią księgi rachunkowe rezydującego w Pradze cesarza. Systematyczne przebadanie tych źródeł pod kątem działalności wskazanej grupy muzyków autorka słusznie uznała za zadanie konieczne do przeprowadzenia, mając na uwadze perspektywę uzyskanych dotychczas wyników badań. Literatura przedmiotu obejmowała bowiem jak dotąd głównie prace przyczynkarskie dotyczące wybranych muzyków, ich twórczości i zachowanych źródeł (zarówno rękopiśmiennych, jak i drukowanych)³.

convegno internazionale di studi: Pordenone, Udine, S. Giorgio della Richinvelda 15–17 ottobre 2004), red. Franco Colussi, Udine 2008, s. 265–276; teŹe, „*Von Hauffsau: Esempi di mobilità dei musicisti ai tempi di Rodolfo II*”, *De musica disserenda* 13 (2017), nr 1–2, s. 223–234.

2 *The Musical Entourage of Rudolf II (1576–1612) reconstructed from the Imperial Accounting Ledgers*, dysertacja doktorska, Univerzita Karlova 2016, maszynopis online: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/134924/?lang=en>, dostęp 15 I 2020.

3 Albert Smijers, „Die kaiserliche Hofmusikkapelle von 1543–1619”, *Studien zur Musikwissenschaft* 6 (1919), s. 139–186, 7 (1920), s. 102–142, 8 (1921), s. 176–206, 9 (1922), s. 43–81; Carmelo Peter Comberiat, *Late Renaissance music at the Habsburg Court. Polyphonic settings of the mass ordinary at the Court of Rudolf II (1576–1612)*, New York 1987; Thorsten Hindrichs, *Philipp de Monte (1521–1603): Komponist, Kapellmeister, Korrespondent*, Göttingen 2002.

1 M.in.: Michaela Žáčková Rossi, „Gregorio Turini, život a dílo rudolfinského hudebníka s několika rožmberskými střípky v závěru”, *Folia Historica Bohemica* 19 (1998) s. 59–81; teŹe „I musicisti dell'area padana alla corte di Rodolfo II (1576–1612)”, w: *Barocco Padano 4* (= Atti del XII Convegno Internazionale sulla musica italiana nei secoli XVII–XVIII, Brescia 14–16 luglio 2003), red. Alberto Colzani, Andrea Luppi, Maurizio Padoan, Como 2006, s. 205–222; teŹe, „Da Udine a Praga. La crescente fortuna dei musicisti friulani alla corte imperiale di Rodolfo II”, w: *Alessandro Orologio (1551–1633). Musico friulano e il suo tempo* (= Atti del

Badania te poświęcone były zresztą niemal wyłącznie członkom kapeli cesarskiej i nie dotyczyły innych muzyków czynnych na dworze Rudolfa II. Szerzej zakrojone studia nad tym zagadnieniem zainspirowane zostały dopiero przez historyków, którzy swoją uwagę poświęcili wykazom personelu dworu cesarskiego⁴. Dlatego właśnie autorka podjęła się zadania całościowej rekonstrukcji tego zagadnienia, uzupełniając w znacznej mierze wyniki badań zgromadzone przez jej poprzedników⁵.

Rekonstrukcja dokonana na podstawie tej mozaiki danych daje całkiem plastyczną wizualizację życia muzycznego rudolfskiej stolicy. Zebrane przez autorkę wiadomości umożliwiają uzyskanie wiarygodnych i wyczerpujących odpowiedzi na postawione we wstępie do pracy pytania (s. ix): kto, kiedy, gdzie, jak długo i w jakiej roli działał na dworze Rudolfa II. Odpowiedzi te pozwalają z kolei na postawienie jeszcze szerzej zarysowanych kwestii badawczych dotyczących charakterystyki utrzymywanej w Pradze tradycji muzycznej, jej związków z innymi ośrodkami europejskimi, a także możliwie obiektywnej oceny fenomenu kulturowego, za jaki od wielu lat uchodzi środowisko muzyków rudolfskich. O ile jednak dane prozopograficzne zaprezentowane przez autorkę w formie czterech obszernych wykazów (stanowiących głów-

ną część recenzowanej książki) dają *eo ipso* odpowiedź na wyliczone wcześniej pytania, to te następne wymagają już gruntownego przestudiowania wielu innych rodzajów źródeł historycznych, takich jak dedykacje druków muzycznych, korespondencja muzyków, ich testamenty i inne dokumenty sporządzane w środowisku rudolfskiego dworu i pozostałych instytucjach życia muzycznego ówczesnej stolicy Cesarstwa.

Zadanie badawcze, które postawiła sobie Michaela Žáčková Rossi, ograniczone jednak było do przestudiowania trzydziestu dwóch tomów ksiąg rachunkowych dworu cesarza Rudolfa II (*Hofzahlambtsbücher*) sporządzonych w latach jego panowania. Księgi te – zachowane obecnie w Österreichisches Staatsarchiv w Wiedniu – stanowią unikatowo i niemal kompletnie zachowaną dokumentację płac przeznaczonych dla członków dworu cesarskiego, w tym około trzystu muzyków i osób w różny sposób związanych z życiem muzycznym badanego ośrodka. Studia nad tym pozazdroszczenia godnym materiałem źródłowym zapewniła autorce Grantová agentura České republiky, która sfinansowała jej pracę w ramach długoterminowego projektu badawczego nr P409-10-1028. Analizowane źródła, przedstawione w tabeli na s. xvi–xix, zawierają przede wszystkim dokumentację stałych uposażeń członków cesarskiego dworu (*Hofbesoldung*), ale także wypłacanych im deputatów ubraniowych (*Claidergeld*), nagród (*Neujahrgeld*), emerytur (*Pension*), rent (*Provision*) i dodatków specjalnych (*Zupuessgeld*, *Verehrung*, *Extra Ordinari*, *Gnadegeld*). Wszystkie te dane pozwalają na bardzo wiarygodną rekonstrukcję faktycznego stanu zatrudnienia muzyków na dworze cesarza Rudolfa.

Właściwe rozumienie systemu finansowego praskiego dworu pozwala autorce na odtworzenie stanu osobowego muzyków rudolfskich również w latach dokumentowanych przez księgi obecnie niezachowane (1578–80), a także w czasach późniejszych

4 Jaroslava Hausenblasová, „Seznamy dvořanů císaře Rudolfa II. z let 1580, 1584 a 1589”, *Paginae historiae* 4 (1996), s. 39–151; tejsze, *Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition der Hofstaatsverzeichnisse 1576–1612*, Prag 2002.

5 Ludwig von Köchel, *Die kaiserliche Hof-Musikkapelle in Wien von 1543 bis 1867. Nach urkundlichen Forschungen*, Wien 1869; Georges van Doorslaer, „Die Musikkapelle Kaisers Rudolf II. i. J. 1582 unter der Leitung von Ph. de Monte”, *Zeitschrift für Musikwissenschaft* 13 (1931) nr 9–10, s. 481–491; Gerhard Pietzsch, „Zur Musikkapelle Kaiser Rudolfs II”, *Zeitschrift für Musikwissenschaft* 16 (1934), s. 171–176; Zdeněk Hojda, „Hudebníci Rudolfova dvora v ubytovací knize Malé Strany a Hradčan z roku 1608”, *Hudební věda* 24 (1987), s. 162–167.

(po roku 1606), kiedy to rachunki dworskie sporządzane były w sposób znacznie mniej precyzyjny niż poprzednio. Szacunek czytelnika budzą podane przez Žáčkovą Rossi w obydwu tych kwestiach wyjaśnienia, ujawniające jakość jej muzyczno-historycznego warsztatu. Autorka radzi sobie także dobrze z trudnym zadaniem interpretacji dokumentów ujawniających proces historycznych przemian w strukturze zatrudnienia obu grup muzyków dworskich dzielonych na zespoły *Stallparthey* i *Capellparthey*. Zgromadzone dane ilustruje kilkoma grafami (s. xx–xxii), przedstawiającymi w statystycznej formie dynamikę przemian związanych z wybranymi grupami muzyków. Szkoda tylko, że prezentacji tych danych nie wieńczą niemal żadne wnioski i zgromadzony z tak wielkim nakładem pracy materiał nie zostaje przekuty w jasno sformułowane tezy badawcze. Pewien niedosyt budzi zresztą również dość oględne przedstawienie badanej tu instytucji: jej struktury i związane z nią funkcje są autorce na pewno doskonale znane i jakąś część swojej książki powinna ona tym zagadnieniom poświęcić, nie tylko wychodząc naprzeciw czytelnikom mniej zapoznanym z literaturą przedmiotu, lecz także działając na rzecz lepszego rozumienia prezentowanych przez siebie danych.

Odnoszę wrażenie, że skróty, jakim uległa dysertacja doktorska Žáčkovej Rossi, poczynione zostały w sposób zdecydowanie zbyt radykalny; pozbawiając jej treść wielu wątków dyskursywnych, wyjaśniających i interpretacyjnych. Być może intencją wydawcy było tutaj przede wszystkim udostępnienie arcyciekawego materiału źródłowego. Skrócenie dysertacji do zaledwie piętnastu stron (wraz z tabelami i grafami) kładzie się jednak cieniem na jakości recenzowanej monografii. Wśród sygnalizowanych w jej treści tematów, wartych znacznie bardziej szerokiego wyłożenia, wymienić można choćby: opisanie różnych form aktywności muzyków poza dworem cesarskim, określenie społecznej roli poszczególnych funkcji

muzycznych oraz opisanie dynamiki ich zmian, prześledzenie głównych ścieżek migracji muzyków i próba wspólnego scharakteryzowania grup muzyków, pochodzących z różnych stron Europy: flamandzkich, hiszpańskich, włoskich, niemieckich i oczywiście lokalnych, ale także i czeskich (tej ostatniej grupy nie da się jednak jasno zdefiniować, nie tylko z uwagi na różne konwencje zapisu nazwisk, ale też na proces bohemizacji osiedlających się nad Wełtawą muzyków zagranicznych, por. ciekawy wywód w tej sprawie na s. xxiii–xxiv, który uchował się przed „nożyczkami” redakcji).

Wszystkie wymienione wyżej wątki badawcze wymagają jednak przeprowadzenia odrębnych studiów, w znacznej mierze wykraczających poza przyjęte dla tej publikacji ramy. Wartość monografii Žáčkovej Rossi definiuje zaś zgromadzony przez nią materiał badawczy, zaprezentowany w głównej części pracy, ujętej w cztery table z danymi prozopograficznymi, wyekstrahowanymi ze studiowanych przez nią ksiąg rachunkowych. Najwięcej miejsca zajmują dwie pierwsze table poświęcone muzykom dworu Rudolfa II (s. 1–38) oraz wypłacanych im kwotom (s. 39–194). W dwóch mniejszych tabelach zaprezentowano wykaz nauczycieli i uczniów gry na trąbce w l. 1581–1611 (s. 195–200), a także listę *Singerknaben*, biorących udział w wykonaniach muzycznych rudolfskiej kapeli (s. 201–203). Materiał źródłowy pochodzący z ksiąg rachunkowych trafił do tych tabel za pośrednictwem specjalnie utworzonej w tym celu bazy danych, do której wpisano kilka tysięcy rekordów poświadczających różnego rodzaju wypłaty dla trzystu muzyków rudolfskich. Baza ta przedstawiona jest w książce (s. xxix) w formie arkusza wzorcowego, obejmującego kilkanaście pól, uzupełnianych treścią przekazów źródłowych (imię i nazwisko w wersji oryginalnej i standaryzowanej oraz informacje na temat przynależności do grupy muzyków, ich dochodów, okresu referencyjnego itd.).

Doceniając fakt opublikowania danych wyeksportowanych w formie tabeli z tejże bazy, należy tu zadać pytanie, czy zgromadzone przez autorkę dane nie posłużyłyby lepiej przyszłym badaczom tematu, gdyby zostały udostępnione w formie przeszukiwalnej w Internecie, np. na stronie zespołu badawczego *Musica Rudolphina*? Skoro zaś wiemy, że wszystkie rekordy tej bazy zostały również skojarzone z wysokiej rozdzielczości skanami badanych tu dokumentów (s. xxx), wypadałoby zapytać, czy również i tych dokumentów nie można by powszechnie udostępnić w pełnotekstowej

formie, połączonej linkami z szeregiem odpowiednich rekordów bazy danych? Narzędzia informatyczne, z których korzysta np. aktualna wersja bazy danych RISM, umożliwiają przecież takie – i znacznie bardziej nawet zaawansowane technologicznie – rozwiązania. W ten sposób na pewno mogłyby one jeszcze lepiej posłużyć szerokim kręgom muzykologów, nie tylko tym bezpośrednio zainteresowanym funkcjonowaniem jednego z najlepszych zespołów muzycznych wczesnonowożytnej Europy.

Tomasz Jeż
Uniwersytet Warszawski